

מחיה המתים ברכה OF THE TEXT

The second ברכה in שמונה עשרה, מחיה המתים, has undergone significant textual changes over the years. Here are two examples of the ברכה as found in Geniza material:

As uncovered by Professor Uri Ehrlich of Beer Sheva University and published in the journal: קבץ על יד כרך שמונה עשרה:

תפלת שמונה עשרה על פי מנהג ארץ ישראל – אתה גיבור ואין כמוך חזק ואין זולתיך משיב הרוח ומוריד הגשם מכלכל חיים בחסד ומחיה מתים ורב להושיע. ברוך אתה ה' מחיה המתים.

As provided by Rabbi Yissaschar Jacobsen on page 273, Vol. 1 of his book: נתיב בינה: אתה גבור משפיל גאים חזק לדון עריצים חי לעולמים מקים מתים משיב הרוח ומוריד הטל מכלכל חיים מחיה מתים בהרף עין ישועה לנו מצמיח. ברוך אתה ה' מחיה המתים.

The text of the ברכה as it is found in the סדר רב עמרם גאון is remarkably close to our own:

סדר תפילה – אתה גבור לעולם ה' מחיה מתים אתה רב להושיע – מוריד הטל ובימות הגשמים אומר משיב הרוח ומוריד הגשם – מכלכל חיים בחסד מחיה מתים ברחמים רבים סומך נופלים רופא חולים מתיר אסורים ומקיים אמונתו לישני עפר. מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה. ונאמן אתה להחיות מתים. ברוך אתה ה' מחיה המתים.

The differences between the text of the ברכה as it was recited during the Geniza period and as it was recited at the time of רב עמרם גאון are as follows: the term מחיה מתים appears two/three more times, additional attributes of the רבונו של עולם are included: סומך נופלים רופא חולים מתיר אסורים ומקיים אמונתו לישני עפר and the two terms that represent redemption, בהרף עין ישועה לנו מצמיח and רב להושיע found individually in the two examples from the Geniza period, have both been added to the ברכה.

The following version of the ברכה appears to represent the text as it evolved from the era represented by the Geniza material and then evolved again into the version of רב עמרם:

רב סעדיה גאון – אתה גבור לעולם ה' רב להושיע מכלכל חיים בחסד מחיה מתים ברחמים רבים רופא חולים ומתיר אסורים ומשען לאביונים ומקיים אמונתו לישני עפר מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך ממית ומחיה. ברוך אתה ה' מחיה המתים.

This version contains three references to מחיה מתים like the Geniza material, includes additional attributes of the רב להושיע and one reference to redemption: רב להושיע.

The following comments of the אבודרהם (13th Century) demonstrate that the version of the ברכה that was recited in his time only contained three references to מחיה מתים:

ספר אבודרהם שמונה עשרה ד"ה אתה גבור-אתה גבור לעולם ה' על שם (ישעי' מב, יג) ה' כגבור יצא. ואמר בתחלת ברכה זו לשון גבורה שכל אלה שמזכיר בברכה זו הם בגבורה כמו שנפרש. ומזכיר בברכה זו שלשה פעמים תחיית המתים: הראשונה מחיה מתים אתה; והשניה מחיה מתים ברחמים רבים; והשלישית בא"י מחיה המתים. והטעם כי בשלשה ענינים הקב"ה מחיה המתים: הראשונה כשאדם ישן על מטתו והרי הוא חשוב כמת ואומר (תה' לא, י) בידך אפקיד רוחי. והקב"ה מעלה עננים ומוריד טללים וגשמים כדי לפרנסו ומחזיר לו נשמתו לכך נסמך זה לזה, מחיה מתים אתה רב להושיע משיב הרוח ומוריד הגשם כי זו מורה בתחית המתים לגוף בקומו ממטתו. והשנית בענין ירידת הגשמים כדאמרי' בפרקא קמא דתעניות (תענית ז, א) אמר רבי אבהו גדול יום הגשמים יותר מתחיית המתים דאלו תחיית המתים לצדיקים ולא לרשעים שנאמר (דניאל יג, ה) ורבים משיני אדמת עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה לחרפות לדראון עולם, ואלו גשמים לצדיקים ולרשעים. והשלישי בענין תחיית המתים לעתיד לבא שאנו חותמין בא"י מחיה המתים שאז עיקר זכירת תחיית המתים, והיינו דאמרינן בבבא מציעא בפרק השוכר את הפועלים (פד) ר' גזר תעניתא אנהתינהו לר' הייא ובניו קמי תיבותא אמר משיב הרוח נשיב זיקא מוריד הגשם אתא מיטרא. כי מטא לאדכורי תחיית המתים רעש עלמא. וכתב הר"ף אע"ג דמקמי משיב הרוח ומוריד הגשם איכא מחיה מתים אתה, זה לא קשה דדוקא למשיב הרוח נשיב זיקא ולמוריד הגשם אתא מיטרא מפני שאז עיקר תפלת הגשם והרוח שבברכה זו, אבל תחיית המתים שהברכה חתומה בה לא היו מרגישים עד החתימה שאז הי' עיקר זכירת תחיית המתים ע"כ.

There is one more version of the ברכה worth noting. It comes from the סידור על פי

who lived in Morocco in the 11th Century:

אתה גבור לעולם ה' מחיה מתים אתה ורב להושיע מכלכל חיים בחסד מחיה מתים ברחמים רבים רופא חולים וסומך נופלים ועוזר דלים ומתיר אסורים ומשען לאביונים ומקיים אמונתו לישני עפר מי כמוכה בעל גבורות ומי דומה לך ממית ומחיה ונאמן אתה הוא מלכינו להחיות מתים. ברוך אתה ה' מחיה המתים.

Those of you who want to note all the differences in the versions should pay close attention to when the letter "ו" appears as a connector; in particular before the words: רב להושיע and between the descriptions of: סומך נופלים רופא חולים מתיר אסורים.

SUPPLEMENT

What is the source for תחיית המתים in the תורה?

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף צ' עמ' ב' – מניין לתחיית המתים מן התורה – שנאמר

How is resurrection derived from the Torah? As it is written,

(במדבר י"ח) ונתתם ממנו את תרומת ה' לאהרן הכהן; וכי אהרן לעולם קיים? והלא

And you shall give thereof the Lord's heave offering to Aaron the priest. But would Aaron live for ever; he

לא נכנס לארץ ישראל, שנותנין לו תרומה. אלא, מלמד שעתיד לחיות, וישראל נותנין

did not even enter Palestine, that terumah should be given him? But it teaches that he would be resurrected, and Israel give him

לו תרומה מכאן לתחיית המתים מן התורה. דבי רבי ישמעאל תנא: לאהרן – כאהרן,

terumah. Thus resurrection is derived from the Torah. The school of R. Ishmael taught: To Aaron means to one like Aaron:

מה אהרן חבר – אף בניו חברים. אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: מניין

just as Aaron was a haver, so his sons must be haverim. R. Samuel b. Nahmani said in R. Jonathan's name: Whence

שאינן נותנין תרומה לכהן עם הארץ – שנאמר, (דברי הימים ב' ל"א) ויאמר לעם

do we know that terumah must not be given to a priest and 'am ha-arez? From the verse, Moreover he commanded the people

ליושבי ירושלים לתת מנת הכהנים והלויים למען יחזקו בתורת ה'; כל המחזיק בתורת

that dwelt in Jerusalem to give the portion of the Levites, that they might hold fast to the law of the Lord: thus, whoever holds fast to the law of the Lord,

ה' – יש לו מנת, ושאינו מחזיק בתורת ה' – אין לו מנת. אמר רב אחא בר אדא אמר

has a portion; whoever does not, has no portion. R. Aha b. Adda said

רב יהודה: כל הנותן תרומה לכהן עם הארץ – כאילו נותנה לפני ארי, מה ארי ספק

in Rab Judah's name: One who gives terumah to an ignorant priest is as though he had placed it before a lion: just as a lion may possibly

דורס ואוכל ספק אינו דורס ואוכל – אף כהן עם הארץ, ספק אוכלה בטהרה ספק

tear his prey and eat it and possibly not, so is an ignorant priest may possibly eat it undefiled and possibly

אוכלה בטומאה. רבי יוחנן אמר: אף גורם לו מיתה, שנאמר (ויקרא כ"ב) ומתו בו כי

defiled. R. Johanan said: He even causes the ignorant priest's death, for it is written, and die therefore,

יחללהו. דבי רבי אליעזר בן יעקב תנא: אף משיאו עון אשמה, שנאמר (ויקרא כ"ב)

if they profane it. The School of R. Eliezer b. Jacob taught: He also embroils him in a sin

of general trespass, for it is written,

והשיאו אותם עון אשמה באכלם את קדשיהם.

Or suffer them to bear the iniquity of trespass when they eat their holy things.

תניא, רבי סימאי אומר: מניין לתחיית המתים מן התורה? שנאמר (שמות ו') וגם

It has been taught: R. Simai said: Whence do we learn resurrection from the Torah? —
From the verse, And I also

הקמתי את בריתי אתם לתת להם את ארץ כנען. לכם לא נאמר, אלא להם: מכאן

have established my covenant with the Patriarchs to give them the land of Canaan: '[to
give] you' is not said, but 'to give them' personally;

לתחיית המתים מן התורה.

thus resurrection is proved from the Torah.

שאלו מינין את רבן גמליאל: מניין שהקדוש ברוך הוא מחייה מתים? אמר להם מן

Sectarians [minim] asked Rabban Gamaliel: Whence do we know that the Holy
One, blessed be He, will resurrect the dead? He answered them from

התורה, ומן הנביאים, ומן הכתובים, ולא קיבלו ממנו. מן התורה, דכתיב (דברים

the Torah, the Prophets, and the Hagiographa, yet they did not accept it as conclusive
proof. 'From the Torah': for it is written,

ל"א) ויאמר ה' אל משה הנך שכב עם אבותיך וקם, אמרו לו: ודילמא וקם העם הוזה

And the Lord said unto Moses, Behold, thou shalt sleep with thy fathers and rise up again.
'But perhaps,' said the sectarians to him, 'the verse reads, and the people will

זונה! מן הנביאים – דכתיב (ישעיהו כ"ו) יחיו מתים נבלתי יקומו ורננו שכני

rise up?' 'From the prophets': as it is written, 'Thy dead men shall live, together with my
dead body shall they arise. Awake and sing, ye that dwell

עפר כי טל אורת טלך וארץ רפאים תפיל – ודילמא מתים שהחיה יחזקאל? מן

in the dust: for thy dew is as the dew of herbs, and the earth shall cast out its dead. But
perhaps this refers to the dead whom Ezekiel resurrected?

הכתובים – דכתיב (שיר השירים ז') וחכך כיון הטוב הולך לדודי למישרים דובב

'From the Hagiographa': as it is written, And the roof of thy mouth, like the best wine of
my beloved, that goeth down sweetly,

שפתי ישנים – ודילמא רחשי מרחשן שפוותיה בעלמא, כרבי יוחנן. דאמר רבי יוחנן

causing the lips of those that are asleep to speak. But perhaps it means merely that their
lips will move, even as R. Johanan said:

משום רבי שמעון בן יהוצדק: כל מי שנאמרה הלכה בשמו בעולם הזה – שפתותיו

If a halachah is said in any person's name in this world, his lips

דובבות בקבר, שנאמר דובב שפתי ישנים. עד שאמר להם מקרא זה: (דברים י"א)

speak in the grave, as it is written, causing the lips of those that are asleep to speak? Thus
he did not satisfy them until he quoted this verse,

להבין את התפלה

אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם, לכם לא נאמר אלא להם – מיכן לתחיית המתים

which the Lord swore unto your fathers to give to them; not to you, but to them is said; hence resurrection is derived

מן התורה. ויש אומרים: מן המקרא הזה אמר להם: (דברים ד') ואתם הדבקים בה'

from the Torah. Others say that he proved it from this verse, But ye that did cleave unto the Lord

אלהיכם חיים כלכם היום (פשיטא דחיים כלכם היום, אלא אפילו ביום שכל העולם

your God are alive every one of you this day; just as you are all alive to-day, so shall

כולם מתים – אתם חיים). מה היום כולכם קיימין – אף לעולם הבא כולכם קיימין.

you all live again in the world to come.

שאלו רומיים את רבי יהושע בן חנניה: מניין שהקדוש ברוך הוא מחיה מתים, ויודע מה

The Romans asked R. Joshua b. Hananiah: Whence do we know that the the Holy One, blessed he He, will resurrect the dead and knows

שעתיד להיות? אמר להו: תרווייהו מן המקרא הזה, שנאמר (דברים ל"א) ויאמר ה' אל

the future? He replied: Both are deduced from this verse, And the Lord said unto

משה הנך שכב עם אבתיך וקם העם זה וזנה. – ודילמא, וקם העם הזה וזנה? – אמר

Moses, Behold thou shalt sleep with thy fathers, and rise up again; and this people shall go a whoring etc. But perhaps 'will rise up, and go a whoring'? —

להו: נקוטו מיהא פלגא בידיכו, דיודע מה שעתיד להיות. איתמר נמי, אמר רבי יוחנן

He replied: Then at least you have the answer to half, viz., that He knows the future. It has been stated likewise: R. Johanan said

משום רבי שמעון בן יוחאי: מניין שהקדוש ברוך הוא מחיה מתים, ויודע מה שעתיד

on the authority of R. Simeon b. Yohai: Whence do we know that the Holy One, blessed be He, will resurrect the dead and knoweth the future?

להיות – שנאמר, הנך שכב עם אבתיך וקם וגו'. תניא, אמר רבי אליעזר ברבי יוסי:

From, Behold, Thou shalt sleep with thy fathers, and . . . rise again etc. It has been taught: R. Eliezer, son of R. Jose, said:

בדבר זה זייפתי ספרי כותים, שהיו אומרים אין תחיית המתים מן התורה. אמרתי להן:

In this matter I refuted the books of the sectarians, who maintained that resurrection is not deducible from the Torah. I said to them:

זייפתם תורתכם, ולא העליתם בידכם כלום. שאתם אומרים אין תחיית המתים מן

You have falsified your Torah, yet it has availed you nothing. For ye maintain that resurrection is not a

התורה, הרי הוא אומר (במדבר ט"ו) הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה הכרת תכרת

Biblical doctrine, but it is written, Because he hath despised the word of the Lord, and hath broken his commandment, that soul shall utterly be cut off

– בעולם הזה, עונה בה לאימת? לאו לעולם הבא? אמר ליה רב פפא לאביי: ולימא להו

his iniquity shall be upon him. Now, seeing that he shall utterly be cut off in this world,

when shall his iniquity be upon him? surely in the next world. R. Papa said to Abaye: Could he not have

תרוייהו מהכרת תכרת! – אינהו הוו אמרי ליה: דברה תורה כלשון בני אדם. כתנאי:

deduced both this world, and the next from he shall be utterly cut off? They would have replied: The Torah employed human phraseology. This is disputed by Tannaim:

הכרת תכרת, הכרת – בעולם הזה, תכרת – לעולם הבא, דברי רבי עקיבא. אמר לו

That soul shall utterly be cut off [hikkareth] he shall be cut off in this world and [tikkareth] in the next: this is R. Akiba's view. R. Ishmael said:

רבי ישמעאל: והלא כבר נאמר (במדבר ט"ו) את ה' הוא מגדף ונכרתה וכי שלשה

But the verse has previously stated, he reproacheth the Lord, and that soul shall be cut off are there then three worlds?

עולמים יש? אלא: ונכרתה – בעולם הזה, הכרת – לעולם הבא, הכרת תכרת – דברה

But [interpret thus]: and [that soul] shall be cut off — in this world: hikkareth, he is to be cut off — in the next; whilst as for [the repetition] tikkareth, that is because the Torah employs human phraseology.

תורה כלשון בני אדם. בין רבי ישמעאל ובין רבי עקיבא עונה בה מאי עבדי ביה?

How do both R. Ishmael and R. Akiba utilize his iniquity shall be upon him? — For that which has been taught:

לכדתניא: יכול אפילו עשה תשובה – תלמוד לומר עונה בה לא אמרתי אלא בזמן

I might think that [this is so] even if he repented: therefore Scripture saith, his iniquity is upon him: I decreed [that he shall be cut off] only if his iniquity

שעונה בה.

is still in him.

שאלה קליאופטרא מלכתא את רבי מאיר, אמרה: ידענא דחיי שכבי, דכתיב (תהלים

Queen Cleopatra asked R. Meir, 'I know that the dead will revive, for it is written,

ע"ב) ויציצו מעיר כעשב הארץ; אלא כשהן עומדין, עומדין ערומין או בלבושיהן

And they, the righteous, shall in the distant future blossom forth out of the city [Jerusalem] like the grass of the earth. But when they arise, shall they arise nude or in their garments?'

עומדין? אמר לה: קל וחומר מחיטה, ומה חיטה שנקברה ערומה, יוצאה בכמה לבושין,

He replied, 'Thou mayest deduce by an a fortiori argument the answer from a wheat grain: if a grain of wheat, which is buried naked, sprouteth forth in many robes,

צדיקים שנקברים בלבושיהן – על אחת כמה וכמה. אמר ליה קיסר לרבן גמליאל:

how much more so the righteous, who are buried in their raiment!' An emperor said to Rabban Gamaliel:

אמריתו דשכבי חיי, הא הוו עפרא, ועפרא מי קא חיי?

'Ye maintain that the dead will revive; but they turn to dust, and can dust come to life?'

אמרה ליה ברתיא: שבקיה, ואנא מהדרנא ליה. שני יוצרים יש בעירנו, אחד יוצר מן

להבין את התפלה

Thereupon the emperor's] daughter said to the Rabbi: 'Let me answer him: In our town there are two potters; one fashions his products from

המים ואחד יוצר מן הטיט, איזה מהן משובח? אמר לה: זה שיוצר מן המים. אמרה לו: water, and the other from clay: who is the more praiseworthy?' 'He who fashions them from water, he replied.

מזן המים צר, מן הטיט לא כל שכן? דבי רבי ישמעאל תנא: קל וחומר מבלי זכוכית, מה 'If he can fashion man from water, surely he can do so from clay!' The School of R. Ishmael taught: It can be deduced from glassware:

כלי זכוכית שעמלן ברוח בשר ודם, נשברו - יש להן תקנה, בשר ודם שברוחו של if glassware, which, though made by the breath of human beings, can yet be repaired הקדוש ברוך הוא - על אחת כמה וכמה. אמר ליה ההוא מינא לרבי אממי: אמריתו when broken; then how much more so man, created by the breath of the Holy One, blessed be He. A sectarian [min] said to R. Ammi: 'Ye maintain

דשכבי חי, והא הוּו עפרא, ועפרא מי קא חי? - אמר ליה: אמשול לך משל, למה that the dead will revive; but they turn to dust, and can dust come to life?' — He replied: I will tell thee a parable.

הדבר דומה למלך בשר ודם שאמר לעבדיו: לכו ובנו לי פלטרין גדולים במקום שאין This may be compared to a human king who commanded his servants to build him a great palace in a place where there was no

מים ועפר, הלכו ובנו אותו. לימים נפלו. אמר להם: חזרו ובנו אותו במקום שיש עפר water or earth for making bricks. So they went and built it. But after some time it collapsed, so he commanded them to rebuild it in a place where water

ומים. אמרו לו: אין אנו יכולין. כעס עליהם ואמר להן: במקום שאין מים ועפר - בניתם, and earth was to be found; but they replied, 'We cannot'. Thereupon he became angry with them and said, 'If ye could build in a place containing no water or earth,

עכשיו שיש מים ועפר על אחת כמה וכמה. ואם אי אתה מאמין - צא לבקעה וראה surely ye can where there is!' 'Yet,' [continued R. Ammi], 'If thou dost not believe, go forth in to the field and see

עכבר שהיום הציו בשר וחציו אדמה, למחר השריץ ונעשה כלו בשר. שמא תאמר לזמן a mouse, which to-day is but part flesh and part dust, and yet by to-morrow has developed and become all flesh. And shouldst thou say, 'That takes a long time,'

מרובה - עלה להר וראה שהיום אין בו אלא חלזון אחד, למחר ירדו גשמים ונתמלא go up to the mountains, where thou wilt see but one snail, whilst by to-morrow the rain has descended and it is covered

כולו חלזונות.

with snails.'

אמר ליה ההוא מינא לגביהא בן פסיסא: ווי לכוון חייביא דאמריתון מיתי חיין, דחיין A sectarian [min] said to Gebiha b. Pesisa, 'Woe to you, ye wicked, who maintain that the

dead will revive; if even the living die,

מיתי - דמיתי חייך? אמר ליה: ווי לבון חייביא דאמרייתון מיתי לא חייך, דלא הוו - חייך,
shall the dead live!' He replied, 'Woe to you, ye wicked, who maintain that the dead will not
revive: if what was not,[now] lives,

דהוי חייך, לא כל שכך? אמר ליה: חייביא קרית לך? אי קאימנא - בעיטנא בכך ופשיטנא
surely what has lived, will live again!' 'Thou hast called me wicked,' said he, 'If I stood up I
could kick thee and strip

לעקמותך מינדך. - אמר ליה: אם אתה עושה כן - רופא אומן תקרא, ושכר הרבה תטול.
thee of thy hump! 'If thou couldst do that,' he retorted, 'thou wouldst be called a great
doctor, and command large fees.'

*TRANSLATION REPRODUCED FROM THE DAVKA CORP.
SONCINO CLASSICS CD-ROM*

TRANSLATION OF SOURCES

ספר אבודרהם שמונה עשרה ד"ה אתה גבור -The words: Ata Gibor L'Olam Hashem are based on the verse: (Isaiah 42,13) *G-d as a mighty warrior went out*. One begins this Bracha by reciting words describing G-d's power because all the attributes of G-d that one mentions in this Bracha are based on G-d's might as we will explain. We mention that G-d resurrects the dead three times in this Bracha: the first time when we say: Michaya Masim Ata; the second when we say Michaya Masim B'Rachamim Rabim and the third when we say the Bracha: Michaya Masim. We mention this attribute three times because G-d resurrects the dead in three ways: first, when we arise from our bed where we are considered like we are dead while we sleep as we learned in Tehillim 31, 10: In G-d's hands we leave our souls. And G-d brings forth clouds and provides dew and rain in order that we can produce food and make a living and returns to us our souls that is why these two concepts follow each other in the Bracha: Michaya Masim Ata Rav L'Hoshiya Mashiv Ha'Ruach Oo'Morid Ha'Gashem which speaks of G-d resurrecting the dead body when man arises from his bed. The second reference is connected to the production of rain as we learned in Masechet Taanit 7, 1, Rabbi Abahu said: Greater is a day of rain than the day of the resurrection of the dead because when the resurrection of the dead occurs it will only occur for the righteous as it is written: Daniel 13, 5: *Many of those sleeping in the earth will arise; some who will go on to live forever and others to be shamed forever*, while rain is beneficial to both righteous people and evil people. Third, we mention the ultimate Resurrection of the Dead which will happen in the future which is what we refer to when we recite the words: Michaya Masim in the Bracha. This is the key reference to Tichayat Ha'Maysim. This is what is referred to in Masechet Baba Metziya; Chapter Ha'Sochair Et Ha'Poalim(87) Thereupon Rabbi proclaimed a fast, and R. Hiyya and his sons were bidden to descend to the reading desk¹. As R. Hiyya exclaimed, 'He causeth the wind to blow', a wind blew; he proceeded, 'he causeth the rain to descend', whereat the rain descended. When he was about to say, 'He quickeneth the dead', the universe trembled. The Rif wrote: it is not a problem that we mention the words: "resurrection of the dead" before we recite Mashiv Haruach. He causes the wind to blow', and the wind blows; 'He causes the rain to fall', and rain falls are words that represent the request for wind and rain in the Bracha. The theme of the Resurrection of the Dead which is the main thrust of the Bracha is not found until the end which contains the main reference to the resurrection of the dead.

1. In the synagogue of Talmudic times the reading-desk was on a lower level than the rest of the building. On fast days, according to the Midrash Tanhuma on בשלה three men led the congregation in prayer, instead of one, as usual.